

از علوم کتاب‌داری تا علم اطلاعات و اطلاع‌رسانی نقدی بر کتاب مبانی علوم کتاب‌داری و اطلاع‌رسانی

حمیدرضا رادفر*

سولماز نوری**

چکیده

اهمیت تدریس منابع اطلاعاتی و کتاب‌های علمی مستند، جذاب، و محرک برای دروس آشنایی با مبانی رشته‌های مختلف به‌منظور جذب‌کردن و علاقه‌مندسازی تازه‌واردان و مشتاقان هر علمی بر کسی پوشیده نیست. در این راستا، کتاب *مبانی علوم کتاب‌داری و اطلاع‌رسانی* که می‌تواند به‌عنوان یک منبع درسی برای دانشجویان جدید رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی استفاده شود، به‌شیوه توصیفی - تحلیلی موردبررسی انتقادی قرار گرفت. بنابراین، پس از شناسایی و اشاره به نقاط قوت و ضعف کتاب، پیش‌نهادهایی نیز برای بهبود آن برای پدیدآوران و خوانندگان ارائه شده است. کتاب یادشده ترجمه است و اصل کتاب در امریکا چاپ شده است، بنابراین بسیاری از آمار و ارقام و اطلاعات و قوانین مطرح‌شده در آن برای مخاطبان امریکایی مناسب است. این موضوع از دو زاویه قابل توجه است: از یک سو، داشتن اطلاعات از وضعیت علوم کتاب‌داری و اطلاع‌رسانی در یک کشور پیش‌رو و پیشرفته در این حوزه جالب‌توجه است و اهمیت دارد و از سوی دیگر، قراردادن آن به‌عنوان یک منبع درسی برای سایر کشورها اندکی نامتناسب است. از مهم‌ترین اشکالات کتاب حاضر قدیمی‌بودن مطالب و اطلاعات آن است. بهتر بود مترجم هم‌زمان با ارائه ویرایش‌های جدید کتاب به ویرایش ترجمه و چاپ مجدد آن اقدام می‌کرد.

* استادیار علم اطلاعات و دانش‌شناسی و رئیس کتاب‌خانه‌های پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی،
Hamidreza_radfar@yahoo.com

** کارشناس ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی و کتابدار مسئول کتاب‌خانه پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی (نویسنده مسئول)،
solmaznoori@yahoo.com
تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۰۵/۱۲، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۷/۰۱

کلیدواژه‌ها: علوم کتاب‌داری و اطلاع‌رسانی، علم اطلاعات و دانش‌شناسی، نقد محتوایی، نقد شکلی.

۱. مقدمه

از جمله دروس مقدماتی، مهم، و اثرگذار در هر سه مقطع دانشگاهی (کارشناسی، کارشناسی ارشد، و دکتری) رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی مبانی علم اطلاعات و دانش‌شناسی یا همان مبانی علوم کتاب‌داری و اطلاع‌رسانی است. ناآگاهی و آشنایی مختصر جامعه با جنبه‌های علمی و عملی علم اطلاعات و دانش‌شناسی (علوم کتاب‌داری و اطلاع‌رسانی) در کنار گنگ و مبهم بودن عنوان این حوزه علمی (چه نام جدید آن و چه نام قدیم آن که هیچ‌کدام بیان‌گر دقیق ماهیت آن نیستند) در کنار وسعت دانشی و کارکردی این رشته و حضور دانشجویانی از سایر رشته‌ها در دوران تحصیلات تکمیلی آن اهمیت درس مبانی علم اطلاعات و دانش‌شناسی را برای معرفی دقیق و مؤثر آن نشان می‌دهد. درسی که می‌تواند در ادامه تحصیل در این حوزه، شکل‌گیری ذهنی و تعیین علاقه‌مندی‌ها، و افزایش انگیزه تأثیر مستقیم مثبت یا منفی داشته باشد. در کنار نوع تدریس استاد این درس، وجود منابع اطلاعاتی مناسب به‌ویژه کتاب، با توجه به این‌که بسیاری از مباحث اصلی رشته باید در این درس بیان شود ضروری است. بنابراین، حجم مطالب بالا خواهد بود و کتاب به‌عنوان منبع اطلاعاتی آن گزینه مناسب‌تری محسوب می‌شود و برای افزایش ضریب تأثیر آن بسیار مهم است. با توجه به آن‌چه گفته شد و اهمیت این موضوع، ضروری است تا کتاب‌هایی که در این زمینه تألیف می‌شوند یا شده‌اند دقیق، جامع، به زبان روان و علمی، به‌روز و، انگیزاننده باشند. بنابراین بررسی انتقادی منابع موجود و کتاب‌های تألیف‌شده که به‌عنوان منبع درسی در دانشگاه‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرند، از اهمیت به‌سزایی برخوردار است. از این‌رو، نویسندگان این مقاله بر آن شدند تا یکی از کتاب‌های شناخته‌شده و پرکاربرد این حوزه، یعنی مبانی علوم کتاب‌داری و اطلاع‌رسانی اثر ریچارد ای. رابین، را با رویکردی انتقادی مورد بررسی قرار دهند تا ضمن معرفی نکات قوت و ضعف کتاب و ارائه پیشنهادهای اصلاحی، راه‌نمایی برای مخاطبان و توصیه‌ای برای رفع نقایص و کاستی‌ها و توسعه و افزایش برجستگی‌های اثر باشد. برای نقد و بررسی اثر حاضر از شیوه توصیفی — تحلیلی بهره گرفته شده است و از این طریق به مطالعه و تحلیل ساختار و نقد درونی کتاب پرداخته شده است.

۲. معرفی اثر

پیش از آن‌که نقد شکلی و محتوایی اثر مورد نظر بیان شود مناسب است تا کتاب مورد بررسی از لحاظ ظاهری و محتوایی به صورت مختصر معرفی گردد.

۱.۲ توصیف شکلی اثر

عنوان کتاب *مبانی علوم کتاب‌داری و اطلاع‌رسانی* است و مؤلف آن ریچارد ای. رابین (Richard E. Rubin) است. ترجمه آن را مهدی خادمیان به عهده داشت و ویراستار اثر محمدحسین دیانی است. کتاب در یک جلد و در ۵۳۳ صفحه متن اصلی و ده صفحه (تا صفحه ح) مقدمات است. قطع کتاب وزیری است و انتشارات کتاب‌خانه رایانه‌ای مشهد آن را چاپ کرده است. در این مقاله چاپ دوم کتاب که در سال ۱۳۸۷ چاپ شده است مورد بررسی قرار گرفته است و چاپ اول آن نیز در سال ۱۳۸۳ بوده است. کتاب پس از پیش‌گفتار و مقدمه مؤلف در ده فصل و یک پیوست تنظیم شده است و هر فصل دارای مقدمه مجزا و فهرست منابع است. هدف اصلی کتاب طبق گفته مؤلف چنین است: «تشریح محیط اطلاعاتی جدید برای دانشجویان این رشته و دیگر افرادی است که با این گونه مسائل درسی دست‌وپنجه نرم می‌کنند، تا با مطالعه و تجربه بیشتر تصویر واقعی از جامعه اطلاعاتی در حال توسعه به دست آورند. بدون آگاهی از یک چنین شرایطی، درک چالش‌هایی که این حرفه با آن روبه‌روست غیرممکن به نظر می‌رسد» (رابین ۱۳۸۷: ت). نسخه اصلی کتاب در سال ۲۰۱۶ توسط انجمن کتاب‌داری امریکا با ویرایش چهارم چاپ شده است و ویرایش سوم آن نیز در سال ۲۰۱۰ چاپ شده است.

۲.۲ خلاصه محتوای اثر

بخش اول کتاب با عنوان «زیرساخت اطلاع‌رسانی: کتاب‌خانه‌ها در متن زیرساخت» بیان می‌کند که علوم کتاب‌داری و اطلاع‌رسانی یک رشته علمی است که هدفش دست‌رس‌پذیر کردن انبوه عظیمی از اطلاعات و دانش تولیدشده است. از بسیاری جهات، رشد فناوری‌های اطلاعاتی و افزایش دانش از یک دورنمای جالب برخوردار است، اما بسیاری سؤالات مهم را نیز مطرح می‌کند. در این بخش، ضمن اشاره به حجم عظیم اطلاعات تولیدشده، به میزان استفاده از زیرساخت‌های اطلاع‌رسانی مانند صنعت چاپ، رادیو، تلویزیون، صنعت پایگاه‌های اطلاعاتی، و کتاب‌خانه‌ها در ایالات متحده نیز پرداخته است.

در بخش دوم با عنوان «علم اطلاع‌رسانی: چشم‌انداز خدمات‌رسانی» ضمن معرفی علم اطلاع‌رسانی و ویژگی‌های آن، به جنبه‌هایی از این رشته که کار کتاب‌داران و کارمندان کتاب‌خانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی است پرداخته است.

بخش سوم «بازتعریف کتاب‌خانه: تأثیرات آشکار و ضمنی فناوری» نام دارد. در این بخش، به بررسی و تاریخچه فناوری‌های اطلاعاتی در قرن بیستم میلادی پرداخته شده است و تأثیر این فناوری‌ها را در کتاب‌خانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی و خدمات و وظایف آن‌ها مورد موشکافی قرار داده است.

بخش چهارم با عنوان «خط‌مشی اطلاع‌رسانی: بخش‌های دست‌اندرکار و دستور جلسات آن‌ها» با معرفی بخش‌های درگیر در حوزه خط‌مشی‌گذاری کلان اطلاع‌رسانی شروع شده است و سپس، به مباحث سیاسی، اقتصادی، و فرهنگی اطلاعات و جریان اطلاعات می‌پردازد.

در بخش پنجم «خط‌مشی اطلاع‌رسانی به‌عنوان خط‌مشی کتاب‌خانه: آزادی اندیشه» خط‌مشی اطلاع‌رسانی کتاب‌خانه در قالب بخش‌ها و وظایف گوناگون آن مورد توجه قرار گرفته است. چگونگی و ویژگی‌های خط‌مشی، سازمان‌دهی منابع و مجموعه، و نمونه‌هایی در این بخش قابل مطالعه است.

بخش ششم «سازمان‌دهی اطلاعات: مسائل و فنون» به یکی از مهم‌ترین فعالیت‌ها و شاخه‌های علم اطلاعات و دانش‌شناسی، یعنی سازمان‌دهی اطلاعات، پرداخته است و به این مهم توجه دارد که انبوه منابع اطلاعاتی در اشکال و محمل‌های مختلف برای استفاده درست و بهینه نیاز به نظام‌های دقیق و علمی فهرست‌نویسی، رده‌بندی، و طبقه‌بندی دارند. در این بخش به معرفی انواع روش‌ها و منابع و ابزارهای سازمان‌دهی اطلاعات نیز پرداخته شده است.

بخش هفتم با عنوان «از گذشته تا حال: رسالت کتاب‌خانه‌ها و ارزش‌های آن» رسالت‌های کتاب‌خانه‌ها را در طول تاریخ مورد بررسی قرار داده است و به موضوعاتی مانند رسالت حفظ و نگهداری، رسالت مذهبی و عملی، رسالت علمی و پژوهشی، رسالت استفاده عمومی، رسالت آموزشی، و رسالت انسانی کتاب‌خانه‌ها با ذکر نمونه و مثال‌های تاریخی پرداخته است.

در بخش هشتم «استانداردها و اخلاق حرفه‌ای: فعالیت‌های حرفه‌ای در علوم کتاب‌داری و اطلاع‌رسانی» به جنبه‌های اخلاق حرفه‌ای علم اطلاعات و دانش‌شناسی

می‌پردازد. این بخش به معرفی عوامل تأثیرگذار در تعهدات اخلاقی اهتمام ورزیده و برخی ملاحظات اخلاقی مانند دسترسی آزاد به اطلاعات، حفظ حریم شخصی، حفظ اخلاق در انتخاب و سازمان‌دهی منابع اطلاعاتی، و کیفیت اطلاعات را مورد مطالعه قرار می‌دهد. بخش نهم با عنوان «کتابخانه به‌عنوان یک سازمان: یک دیدگاه سازمانی» انواع کتابخانه‌ها - عمومی، کودکان، مدارس، دانشگاهی - را از لحاظ سازمانی و ساختاری مورد بررسی قرار می‌دهد و مسائلی را که با آن مواجه‌اند مطرح می‌کند. بخش دهم با عنوان «کتاب‌داری: یک حرفه در حال تکامل» تحول و توسعه حرفه کتاب‌داری را در امریکا بررسی می‌کند. مطالبی در مورد آموزش حرفه‌ای را به صورت تاریخی ارائه می‌دهد و به جنبه‌های مختلف حرفه و آموزش کتاب‌داری می‌پردازد.

۳.۲ معرفی مختصر مؤلف

ریچارد ای. رابین متولد سال ۱۹۴۹ میلادی دانش‌آموخته دکتری علوم کتاب‌داری و اطلاع‌رسانی از مدرسه کتاب‌داری و اطلاع‌رسانی دانشگاه اوربانا-شامپین ایلینویز (Illinois Urbana-Champaign) است. او دارای کارشناسی فلسفه از کالج آبرلین (Oberlin College) و کارشناسی ارشد از دانشگاه ایالتی کنت (Kent State University) است. از سال ۱۹۹۹ تا ۲۰۱۰ میلادی به‌عنوان رئیس مدرسه کتاب‌داری دانشگاه ایالتی کنت مشغول به فعالیت بود و از سال ۲۰۱۳ میلادی و پس از بازنشستگی در بخش آموزش از راه دور دانشگاه ایالتی کنت به‌عنوان دستیار مدیر اجرایی فعال است. از او آثار متعددی در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی به‌چاپ رسیده است که کتاب *مبانی علم کتاب‌داری و اطلاع‌رسانی* (*Foundations of Library and Information Science*) از مشهورترین آن‌هاست.^۱

مهدی خادیمان دانش‌آموخته دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی از دانشگاه شهید چمران اهواز هست که دوره کارشناسی و کارشناسی ارشد خود را نیز در همین رشته در دانشگاه فردوسی مشهد گذرانده است. از ایشان آثاری در قالب تألیف و ترجمه در موضوعات مختلف موجود است.

محمدحسین دیانی که ویراستار اثر موردنقد است نیز از جمله اساتید باسابقه و پرکار رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی و استاد دانشگاه فردوسی مشهد است و آثار متعددی در حوزه‌های مختلف از ایشان چاپ شده است.

۳. نقد شکلی اثر

اثر حاضر طرح جلد ساده‌ای دارد که جذابیت کمی دارد و خیلی با موضوع کتاب نیز مرتبط نیست. همان‌طور که گفته شد، درس مبانی علم اطلاعات و دانش‌شناسی از جمله درس اثرگذار برای دانشجویان است و مناسب بود از طرح جلد جذابی برای این کتاب استفاده می‌شد. فهرست مطالب کتاب بسیار کلی و اجمالی است. از آن‌جاکه کتاب قطور و پر حجم است و دارای سرعنوان‌ها و عناوین فرعی زیاد است مناسب بود تا کتاب از فهرست تفصیلی برخوردار باشد. اهمیت این نکته وقتی بیش‌تر می‌شود که بدانیم کتاب هیچ‌گونه نمایه‌ای ندارد (هرچند نسخه اصلی کتاب دارای نمایه است) و یافتن اطلاعات خاص و موردنظر مخاطب در کتاب فقط با تورق حاصل می‌شود.

کتاب دارای پیش‌گفتار و مقدمه مؤلف است. هر فصل نیز دارای مقدمه، خلاصه فصل، و فهرست منابع است.

در مورد صفحه‌آرایی کتاب نیز برخی نکات گفتنی است که در ادامه، فقط به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود:

- در صفحات زوج مقداری حاشیه سمت راست کم است.
- در مواردی مانند صفحات ۶، ۹، یا ۳۰ به علت وجود جدول‌ها نیم‌صفحه‌های سفیدی مشاهده می‌شود.
- فونت تیتراهای فرعی نامناسب است.
- نحوه تیربندی مطالب هم در متن متفاوت و نارساست؛ در جایی برای مشخص کردن فهرستی از مطالب از * استفاده شده است (رابین ۱۳۸۳: ۴۰-۴۱) و در جای دیگر از کشیدن خط زیر عناوین (همان: ۴۳-۴۵)، در موارد دیگر هیچ مشخصه‌ای نیامده است (همان: ۴۹-۵۰)، و در جای دیگری از مربع استفاده شده است (همان: ۵۳). در صورتی که در کتاب اصلی از شماره‌گذاری و عنوان یک‌دستی استفاده شده است.
- در صفحه ۸۲ شماره زیرنویس‌ها در ادامه شماره زیرنویس‌های صفحه ۸۱ و از شماره ۱۴ شروع شده است؛ در صورتی که در تمامی متن کتاب زیرنویس‌های هر صفحه از شماره ۱ شروع می‌شود.
- در صفحه ۳۷۶ زیرنویس‌های ۲ و ۳ که مربوط به این صفحه هستند به صفحه ۳۷۷ منتقل شده است. این مشکل در صفحات دیگر نیز دیده می‌شود.

از علوم کتاب‌داری تا علم اطلاعات و اطلاع‌رسانی ... ۱۴۱

- صفحات ۴۴۹ و ۴۵۰ عیناً در ۴۵۱ و ۴۵۲ تکرار شده‌اند و متأسفانه مطالب این دو صفحه از کل کتاب حذف شده است، زیرا جمله ابتدایی صفحه ۴۵۳ بی‌معنی است و ابتدای آن نامشخص است. متأسفانه، این اشکال حتی در چاپ اول کتاب در سال ۱۳۸۳ هم مشاهده می‌شود.
- صفحات ۴۸۷ و ۴۸۸ عیناً در صفحه‌های ۴۸۹ و ۴۹۰ تکرار شده است و متأسفانه مطالب این دو صفحه از کل کتاب حذف شده است، زیرا جمله ابتدایی صفحه ۴۹۱ بی‌معنی است و ابتدای آن نامشخص است و متأسفانه تا این‌جا چهار صفحه از کتاب از دست رفته است.

۱.۳ نمونه‌خوانی و اغلاط چاپی

- به‌نسبت یک متن درسی و کتابی که به چاپ دوم رسیده است، اغلاط چاپی زیاد است و حدود ۱۲۰ مورد در بررسی کامل کتاب بازبایی شد که در ادامه به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود:
- زیرنویس ۲ در صفحه ب، پیش‌گفتار، «Intellectual» درست است نه «Intellectval».
- در صفحه ۱۲ در بخش رادیو در سطر ۶ به‌جای «مردم» نوشته شده «مردنم».
- در صفحه ۶۲ زیرنویس ۳ «law» درست است نه «dow».
- در صفحه ۹۰ در ۴ سطر مانده به انتهای صفحه «OCLC» درست است نه «OCIC».
- در صفحه ۱۱۲ یک اسم در پاراگراف انتهایی یک‌بار «دوجنارو» و یک‌بار «دوگنارو» تایپ شده است. البته در صفحات قبلی «دوجنارو» تایپ شده بود.
- در صفحه ۱۲۹ در زیرنویس ۲ «Government» درست است نه «Government».
- در صفحه ۱۳۷ در زیرنویس ۱ «Library» درست است نه «Lobrary».
- در صفحه ۱۹۷ در زیرنویس مربوط به علامت * «چالش‌آفرین، «چالش‌آفین» تایپ شده است.
- در صفحه ۲۰۹ پاراگراف سوم سطر هشتم «2 live crew» درست است نه «2 live cyew».
- در صفحه ۲۳۸ در زیرنویس ۴ به‌جای «references» واژه «refrences» نوشته شده است.
- در صفحه ۲۳۹ در سطر ۵ «فهرست‌نویس»، «فهرست‌نوسی» تایپ شده است.

- در صفحه ۲۵۰ در زیرنویس ۳ «cataloging»، «cataroging» نوشته شده است.
- در صفحه ۲۵۱ در زیرنویس ۳ «AACR2»، «AACRZ» نوشته شده است.
- در صفحه ۲۶۵ در پاراگراف ۲ سطر ۱۴ «رده‌بندی»، «روده‌بندی» تایپ شده است.
- در صفحه ۲۸۵ پاراگراف ۳ سطر ۱ به‌جای «۸۰۰»، «۸۰» تایپ شده است.
- در صفحه ۳۲۴ سطر اول «LSSI» آمده است، در صورتی که در زیرنویس «LSSL» آمده است.
- در صفحه ۴۵۰ در میان صفحه اعداد ۱ تا ۵ بی‌دلیل تایپ شده است.
- در صفحه ۴۷۴ زیرنویس ۱ «library»، «libary» تایپ شده است.
- در صفحه ۵۰۶ زیرنویس ۲ به‌جای «atmosphere»، «asmosphere» و در زیرنویس ۳ به‌جای «Bryan»، «Dryan» تایپ شده است. هم‌چنین، در سطر انتهایی صفحه گیومه قبل از آلیس پرانتز شده است.
- در صفحه ۵۰۷ دو سطر مانده به انتها «کتابدار»، «کتابدرا» نوشته شده است.
- در صفحه ۵۰۸ سطر ۱۲ «قابل»، «قایل» و «کتابخانه»، «کتابخانه» آمده است.

۲.۳ قواعد عمومی نگارش و ویرایش تخصصی اثر

درخصوص رعایت قواعد عمومی نگارش و ویرایش نیز نکاتی چند قابل‌بحث است، از جمله:

- در صفحه «ث» در مقدمه در هدف ۱ بعد از ویرگول خط ۲ درج واژه «هم‌چنین» لازم است تا مفهوم جمله بهتر مشخص شود. در هدف ۳ نیز سطر ۲ بعد از مسائلی عمده نیاز به ویرگول است. از این دست موارد در متن بسیار دیده می‌شود.
- در معادل‌نویسی در زیرنویس‌ها، در بعضی موارد معادل‌ها با حروف بزرگ آغاز شده‌اند و در بعضی دیگر با حروف کوچک و یک‌دستی در آن‌ها دیده نمی‌شود.
- در صفحه ۹ سطر آخر به‌جای «اضمحلال» «ازبین‌رفتن» یا «پایان» گذاشته شود بهتر است.
- در صفحه ۲۰ سطر ۵ پاراگراف دوم بهتر بود از «سؤال‌برانگیز» به‌جای «کنجکاوی‌برانگیز» استفاده می‌شد.
- در صفحه ۲۸ در سطر دوم در اشاره به انواع محمل‌های اطلاعاتی بهتر است «میکروفیلم» جمع بسته شود؛ زیرا بقیه موارد نیز به‌صورت جمع آمده‌اند.

از علوم کتاب‌داری تا علم اطلاعات و اطلاع‌رسانی ... ۱۴۳

- در صفحه ۲۹ در سطر ۵ پاراگراف دوم از واژه «چیزهایی» استفاده شده است که استفاده از واژه «چیز» به علت ابهام بسیار آن و سطح غیرعلمی آن پسندیده نیست و بهتر است از واژه‌هایی مانند «موارد» یا «موضوعات» استفاده می‌شود. همچنین، باز هم در صفحه ۱۱۷ از این واژه استفاده شده است.
- در صفحات مختلف مانند ۳۳، ۳۴، و ۳۵ از اصطلاح «دانشمندان علوم» استفاده شده است و در صفحه ۳۵ بین دانشمندان علوم و عالمان علوم انسانی تفاوت قائل شده است، احتمالاً منظور از دانشمندان علوم، دانشمندان علوم پایه است.
- معادل لاتین کریکلاس در صفحات ۳۴ و ۳۶ و ۳۸ سه بار پیاپی به صورت زیرنویس آمده و هر بار به یک صورت متفاوت. در مورد زیرنویس معادل اسامی و اصطلاحات همان بار اول کافی است. البته، نگارش درست آن نیز «Krikelas» است و زیرنویس صفحه ۳۴ اشکال دارد. این تکرار در معادل‌ها در موارد دیگری نیز انجام شده است، مانند دورانس در صفحات ۳۵ و ۳۷ و ۳۹ یا دانلپ در صفحات ۲۷۴ و ۲۷۵، یا معادل کلنچی که دو بار در یک صفحه (همان: ۲۸۴) به صورت زیرنویس آمده است.
- در صفحه ۱۱۹ در دو سطر مانده به انتهای صفحه به نظر می‌رسد که واژه «پرخاش‌گری» از «جنگ‌خویی» مناسب‌تر باشد.
- در صفحه ۱۲۱ در سطر ۷ پاراگراف سوم گیومه بسته نشده است.
- در صفحه ۱۲۸ در سطر انتهایی به «دانش حمایت‌شده» اشاره شده است که احتمالاً منظور از آن دانش تحت مالکیت یک سازمان است.
- در صفحه ۱۷۱ یک اصطلاح به سه صورت متفاوت در سه سطر متوالی آمده است، «قوانین پیمانی»، «قانون پیمان‌ها»، و «قانون پیمانی».
- در صفحه ۲۰۹ در بند «مسئله قالب منابع» به «2 live crew» اشاره شده است، در صورتی که این اصطلاح که در واقع نام یک گروه موسیقی است برای خواننده ایرانی کتاب آشنا نیست و بهتر بود توضیحی کوتاه در زیرنویس داده می‌شد.

۳.۳ روانی و روایی اثر

از آن‌جا که کتاب حاضر ترجمه است و همان‌طور که گفته شد، می‌تواند برای دروس ابتدایی رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی مناسب باشد، بحث روانی و روایی اثر بسیار

- حائز اهمیت است. در کل، متن کتاب از حیث روان و رسابودن خوب است، اما برای بهتر شدن آن برخی موارد قابل ذکر است، مانند:
- در صفحه ۸ در سطر هفت پاراگراف دوم بهتر است به جای «روند به آرامی رو به کاهشی را نشان می‌دهد» نوشته شود «به آرامی روند رو به کاهشی نشان داده می‌شود».
 - در صفحه ۳۴ سطر اول «استفاده‌کنندگان مورد نیاز»، «استفاده‌کنندگان مورد نظر» باشد بهتر است.
 - در صفحه ۶۵ در سطر پنجم پاراگراف دوم به جای «مطالبه مسئولیت نیز افزایش خواهد یافت» بهتر است از «فشار مسئولیت نیز افزایش خواهد یافت» استفاده شود.
 - در صفحه ۶۶ در سطر سوم نوشته شده است «اغلب بر فی نفسه فناوری تمرکز دارد» که بسیار نامفهوم و عجیب است. شاید منظور این است که بر فناوری صرف تمرکز دارد. یا در همین صفحه در سطر ده «ایجاد مسائل جسمی برای افراد» نارساست.
 - در صفحه ۶۶ در سطر ۴ پاراگراف ۲ «مهارتی» از «کاردانی شده» بهتر است.
 - در صفحه ۷۸ سطر ۷ «سمت برنده» نسبت به «لبه برنده» مناسب‌تر است.
 - در صفحه ۹۷ سطر انتهایی از واژه «تفه‌زدن» استفاده شده است که مناسب یک متن علمی نیست و استفاده از «ضربه‌زدن» یا «فشار دادن» مناسب‌تر است.
 - در صفحه ۱۳۷ سطر ۱۲ «برنامه امانت کتاب‌خانه» بهتر از «برنامه کتاب‌خانه امانی» است و مفهوم را بهتر می‌رساند.
 - در صفحه ۱۷۲ واژه «صدانگاری» از «فنونگرم» رساتر است.
 - در صفحه ۱۹۰ در سطر انتهایی پاراگراف سوم در مورد دیدگاه‌های مطرح در حوزه خدمات مرجع، جملات خیلی نامفهوم‌اند و ظاهراً خیلی خوب ترجمه نشده‌اند. در این قسمت ظاهراً نویسنده می‌خواهد بگوید که در خط‌مشی مرجع یک کتاب‌خانه، نوع و نحوه ارائه خدمات مرجع نیز مشخص می‌شود. در یک دیدگاه در خدمات مرجع تلاش بر این است که ضمن آشنایی مراجعان با انواع منابع مرجع توان و قدرت استفاده از این منابع و کسب اطلاعات را نیز بیاموزند که عمدتاً در

کتاب‌خانه‌های دانشگاهی رایج است و در دیدگاه دیگری در خدمات مرجع ارائه شده فقط پاسخ مورد نظر برای مراجعه‌کننده یافته می‌شود و در اختیار او قرار داده می‌شود. در ضمن، این دیدگاه‌ها در مقابل هم نیستند، بلکه دو شیوه متفاوت ارائه خدمات مرجع هستند.

- در صفحه ۱۹۳ در بند ۱ به جای «خیر»، «منفعت» گذاشته شود بهتر است.
- در صفحه ۲۸۵ در پاراگراف ۲ سطر ۲ آمده است «فرد می‌تواند بحث کند که ...» که احتمالاً ترجمه نارسایی است و متن اشاره به هیچ فردی ندارد. بهتر است از عبارت «می‌توان چنین بحث کرد که ...» استفاده شود. همین نوع ترجمه را می‌توان در سطر ۱ صفحه ۲۸۸ هم مشاهده کرد.
- در صفحه ۳۰۸ پاراگراف ۲ سطر ۱۲ عبارت «نیروی فزاینده» گویاتر از «حرکت محرک آنی» است.
- در صفحه ۳۱۱ جمله «شریف‌بودن این اهداف به کسانی که مبانی کتاب‌داری عمومی را از دیدگاه سودآوری امروزی منعکس می‌کنند، پاداش است»، بسیار نامفهوم است و ترجمه نارسایی است. بهتر است جمله اصلاح شود؛ مانند «پاداش این اهداف نسبت به اهداف منفعت‌طلبانه امروزی در زمینه کتاب‌داری عمومی نیک‌نامی است».
- در صفحه ۳۲۹ سطر ده واژه «توشه» مناسب‌تر از «سور و سات» است.
- در صفحه ۳۷۲ در ابتدای پاراگراف ۳ جمله «اعضای ... بر این مسئله در این اعلامیه رسمی مربوط به اصول اخلاقی آنها تصریح کردند..»، جمله نادرست و نارسایی است. شاید جمله «اعضای ... بر این مسئله در اعلامیه رسمی مربوط به اصول اخلاقی تأکید داشتند» بهتر باشد.
- در صفحه ۳۷۶ پاراگراف ۴ سطر ۳ به جای «غامض» بهتر است از «پیچیده» استفاده شود. در همین صفحه در سطر انتهایی پاراگراف ۴ به جای جمله نامانوس «تأویل ممکن است به جای یک توجیه متفکرانه از کردار حرفه‌ای، جزمی به نظر رسد»، بهتر است از جمله «تشریح اصول اخلاقی ممکن است به جای یک برداشت متفکرانه، قطعی به نظر رسد» استفاده شود.
- در صفحه ۴۱۵ به برنامه «لپ سیت» اشاره شده است بدون هیچ توضیحی. برنامه لپ‌سیت یعنی روی زانو نشاندن و کتاب داستان خواندن.

- در صفحه ۴۶۱ پاراگراف ۳ سطر ۳ جمله «آیا دنیای جدید انتقال اطلاعات بتواند بدون چنین موجودیت، فیزیکی تحقق پیدا کند» اشکال دارد و بهتر است از جمله «آیا دنیای جدید انتقال اطلاعات می‌تواند بدون چنین موجودیت فیزیکی‌ای تحقق پیدا کند»، استفاده شود.

۴. نقد محتوایی

۱.۴ نظم منطقی اثر

در زمینه نظم منطقی فصول کتاب باید گفته شود که در مجموع از نظم خوبی برخوردار است. اثر از زیرساخت‌های کتابخانه‌ای شروع به حرکت می‌کند و سپس، به تعاریف، برنامه‌ریزی، و انواع فعالیت‌های کتابخانه می‌پردازد. در ادامه، بحث مدیریت کتابخانه و آینده پیش رو را ترسیم می‌کند. باید گفت که کتاب‌هایی که به مبانی یک رشته می‌پردازند به علت این که زمینه‌های آشنایی مخاطب را با موضوع و رشته‌ای خاص فراهم می‌کنند باید از نظمی منطقی و اصولی برخوردار باشند. به نظر می‌رسد که همان‌طور که گفته شد، نظم و انسجام مطالب را در سراسر کتاب می‌توان مشاهده کرد، اما نکته قابل توجه و حائز اهمیت این است که کتاب مورد بررسی برای جامعه کتاب‌داری امریکا طراحی شده است و محدودی ممکن است با ذهنیت ایرانی‌ها متفاوت باشد. مثلاً، تاریخ کتابخانه و کتاب‌داری در فصول پراکنده است یا انواع کتابخانه نیز به همین صورت است؛ در صورتی که در منابع مشابه داخلی این موضوعات مشخص‌اند و دارای فصل مجزا هستند. مثلاً، در کتاب *شناختی از دانش‌شناسی از هوشنگ ابرامی* بخش اول به مسائل تاریخی پرداخته است (ابرامی ۱۳۷۹: ۱۳) و هم‌چنین، در کتاب *کتابخانه و کتاب‌داری علی‌مزیانی* فصل‌های دوم تا ششم به تاریخچه کتابخانه‌ها در جهان و ایران و فصل هفتم به صورت مجزا انواع کتابخانه‌ها را مورد بررسی قرار داده است (مزیانی ۱۳۸۳: پنج-هفت). به نظر می‌رسد که چنین نظمی یعنی حرکت از مفاهیم و اهمیت، سپس تاریخچه، و بعد انواع کتابخانه‌ها و در ادامه، وظایف و فعالیت‌های کتابخانه‌ای با فضای ذهنی اساتید و دانشجویان رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی مانوس‌تر است.

در مورد نظم منطقی در هر فصل نیز باید گفت که سعی بر این بوده است که از نظم خوبی برخوردار باشد. با خواندن متن نیز به نتیجه دل‌خواه می‌رسیم، هر چند طولانی بودن برخی فصول و شماره‌گذاری نکردن عناوین اصلی و فرعی گاهی سردرگم‌کننده است. نکته

دیگر این‌که خلاصه مطالب در انتهای فصل‌های کتاب به‌هیچ‌وجه خلاصه نیست و شاید یک نتیجه‌گیری از فصل باشد، هرچند مطالب نگاشته‌شده در بخش خلاصه فصول نیز حالت نتیجه‌گیری از فصل مذکور را هم ندارد.

۲.۴ اعتبار منابع از نظر علمی

نگاهی به فهرست منابع موجود در انتهای هر فصل و به‌کارگیری آن‌ها در تدوین فصل‌ها، نشان‌دهنده استفاده از منابع معتبر است. به‌طور گزینشی نویسندگان، ناشران، و نشریات معتبری را می‌توان میان آثار مشاهده کرد. مثلاً، استفاده از آثار صاحب‌نامانی چون باکلند، دیوبی، ساراسویک، کارنگی، پائو، و رانگاناتان و هم‌چنین، بهره‌گیری از مقالات نشریات معتبری چون *Library Journal*، *Journal of Documentation* و ... میزان بالای اعتبار منابع مورد استفاده را نشان می‌دهد.

در زمینه روزآمدی منابع باید گفت که در کتاب از منابع فراوان و مربوط به سال‌های مختلف بهره برده شده است. نکته مهم این‌که ترجمه اثر که در سال ۱۳۸۳ شمسی (چاپ اول) چاپ شده است و احتمالاً از روی ویرایش اول کتاب (۱۹۹۸ م) صورت گرفته است، با توجه به رشد و توسعه سریع علم اطلاعات و دانش‌شناسی قدیمی است، اما هنگام تدوین کتاب یعنی سال ۱۹۹۸ میلادی از منابع جدید و به‌روز، به‌تناسب استفاده شده است. می‌توان چنین نتیجه گرفت که منابع کتاب در زمان تألیف ویرایش اول به‌روز بوده‌اند (با توجه به این‌که کتاب اصلی تا ویرایش چهارم آن در سال ۲۰۱۶ منتشر شده است، ولی ترجمه اثر مطابق با ویرایش اول است و دیگر ویرایش نشده است)، بنابراین فهرست منابع در کتاب ترجمه‌شده برای امروز و حتی سال ۱۳۸۳ (چاپ اول کتاب ترجمه‌شده معادل با سال ۲۰۰۴ م) نیز تاحدی قدیمی است.

۳.۴ دقت در استنادات و ارجاعات

سعی شده است در ارائه انواع داده‌ها و اطلاعات به استناد آن‌ها نیز اشاره شود و ارجاعات درون‌متنی و به‌صورت زیرنویس‌های متعددی در سراسر متن وجود دارد. در این میان مواردی قابل ذکر است:

- فهرست منابع که در انتهای هر فصل آمده به‌شیوه گذشته سال انتشار در انتها آمده است که امروزه توصیه می‌شود بعد از نام پدیدآور آورده شود.

- در صفحه ۳۳ کل پاراگراف اول مطالبی از آلن است، در صورتی که فقط در میان پاراگراف در ارجاع درون‌متنی اشاره‌ای به صفحه ۱۴ کتاب آلن شده و در ادامه نیامده است که بقیه پاراگراف از چه صفحاتی استفاده کرده‌اند.
- در ارجاعات درون‌متنی یک‌دستی رعایت نشده است. در بعضی موارد به شیوه درست به شماره صفحات ارجاع داده شده است و در بعضی موارد اثری از شماره صفحات نیست.
- در ارجاع درون‌متنی انتهای صفحه ۱۱۲ وقتی نام نویسنده متن مورد نظر «دوجنارو» یک‌بار در ابتدای متن آمده دیگر نیازی به تکرار آن در ارجاع درون‌متنی نیست. از این دست موارد زیاد است.
- در صفحه ۱۴۵ زیرنویس‌های ۲ و ۶ مربوط به ارجاعات درون‌متنی هر دو به یک قانون اشاره دارند و تکرار آن در قالب دو زیرنویس لازم نیست.

۴.۴ کیفیت رعایت امانت

با توجه و مقایسه موردی با کتاب اصلی می‌توان گفت در ترجمه اثر رعایت امانت شده است و در بسیاری موارد و به‌خصوص در مورد اطلاعات جدول‌ها در همان صفحه به‌صورت زیرنویس به منبع اصلی اشاره شده است. اما در این میان نکاتی قابل تأمل وجود دارد؛ از جمله این که در سطر ۲ صفحه ۹۵ به پی‌افزود ۱ اشاره شده است در مورد برخی از فهرست‌ها، اما در پایان کتاب فقط پیوست «الف» وجود دارد و آن هم مربوط به این فهرست‌ها نیست و ظاهراً بخش‌هایی از کتاب اصلی در ترجمه آن نیست. با بررسی فهرست کتاب اصلی منتشرشده سال ۱۹۹۸ میلادی متوجه می‌شویم که کتاب دارای نمایه و دو پیوست است که در ترجمه فقط پیوست ۲ کتاب آمده است. در صفحه ۱۹۷ مترجم مدعی شده است که برخی موارد مسئله‌ساز بنابر صلاح‌دید حذف شده‌اند.

۵.۴ بررسی علمی اثر

کتاب سرشار از نظریات، اتفاقات، جریان‌ها، و نمونه‌هایی با استناد علمی و از مؤلفی است که استاد دانشگاه در رشته مربوطه است. استفاده از منابع فراوان علمی، استناد به تجربیات و اتفاقات مستند، اشاره به آمار و ارقام مستند، و ارائه نظریات افراد صاحب‌نظر تأییدی است

بر ماهیت علمی و دور از نظریه‌های بدون استدلال. از آن‌جاکه از اهداف دقیق بیان‌شده در کتاب نیز بحث آموزش و آشنایی علمی با رشته است، این مورد بر علمی‌بودن متن کتاب تأکید دارد. به‌رحال و مانند بسیاری از منابع علمی دیگر به این مبحث نیز نقدهایی وجود دارد، از جمله:

- در صفحه ۸۰ در سطر ۵ پاراگراف دوم اشاره به کارت‌های مستطیلی‌شکلی شده است که «میکروکارت» خوانده می‌شوند، ولی اصطلاح عام‌تر آن در متون و علوم کتاب‌داری و اطلاع‌رسانی «میکروفیش» است (ریاحی نیا ۱۳۸۹: ۳۵).
- اطلاعاتی که در مورد اینترنت آمده است، به‌خصوص در صفحه ۹۳، بسیار معطوف به قوانین داخلی امریکا است و جذابیت و اهمیت علمی برای مخاطبان کشور ما ندارد.
- در پاراگراف انتهایی صفحه ۲۰۴ در مورد سانسور و انتخاب باید این‌گونه گفت که «انتخاب‌کننده منابع می‌گوید که اگر هیچ مطلب خوبی در کتاب نیست، پس اجازه ندهید که نگه‌داری شود و سانسورکننده می‌گوید که اگر هیچ مطلب بدی در این کتاب وجود ندارد، پس اجازه دهید که آن را نگه داریم».
- در بخش ۵ کتاب به بررسی آرای مربوط به آزادی اندیشه و بحث سانسور در کتاب‌خانه‌ها و تهیه مجموعه پرداخته شده است، این قسمت و مطالبش که بسیار متکی به نظرات و بیانیه‌های ارائه‌شده انجمن کتاب‌داری امریکا است هرچند می‌تواند آموزنده باشد، ولی برای کشورهای غربی و عقاید آن‌ها مناسب است و به‌ویژه برای کودکان و نوجوانان در بعضی موارد مناسب حال کشور ما نیست. عمل ممیزی در کتاب‌خانه‌ها موافقان و مخالفان زیادی دارد و توسط انجمن‌های کتاب‌داری کشورهای مختلف و نهادهای متعدد ملی و بین‌المللی بیانیه‌های زیادی در این خصوص منتشر شده است. به‌طور کلی، باید گفت که مراجعان کتاب‌خانه‌ها همواره در مواجهه با عمل سانسور ابراز نارضایتی داشته‌اند (محسنی ۱۳۸۲: ۱۱۰).
- در صفحه ۲۲۷ در مورد ایجادکنندگان نقاط دسترسی از کتاب‌داران به‌عنوان استفاده‌کنندگان از نظام بازیابی اطلاعات نام برده است، در صورتی که در متون استفاده‌کننده از نظام بازیابی معادل همان مشتریان آن است که همانا جامعه استفاده‌کننده هستند و کتاب‌داران بیش‌تر در نقش طراحان یا مشاوران یک نظام بازیابی مطرح هستند. البته در موارد مربوط به ایجاد نقاط دسترسی امروزه در قالب

- برخی فعالیت‌های برچسب‌زنی یا نمایه‌سازی‌های استفاده‌کننده مدار استفاده‌کنندگان از نظام نیز نقش مؤثری در سازمان‌دهی و ایجاد نقاط دسترسی برای اطلاعات دارند. با پیشرفت وب ۲، کاربران می‌توانند اشیای اطلاعاتی را به شیوه غیرساختاری توصیف کنند و برچسب‌زنند و یک رده‌بندی مردمی ایجاد کنند (دیویس ۱۳۹۳: ۹۶).
- در صفحه ۲۵۴ در سطر ۱۳ آمده است که یک فهرست یک کتاب‌شناسی شمارشی و یک کتاب‌شناسی ملی است. ممکن است یک فهرست شمارشی باشد، ولی نه لزوماً ملی، و این نکته خیلی عجیب است.
- در صفحه ۲۹۴ به کتاب‌خانه‌های AMCA اشاره شده است، ولی توضیحی داده نشده است و برای مخاطب سؤال‌برانگیز است.
- در صفحه ۳۸۴ به این نکته اشاره شده است که افراد از طریق رایانه‌ها ناشناس باقی می‌مانند و در صورت انجام کار غیراخلاقی لو نمی‌روند، در صورتی که می‌دانیم امروزه به راحتی و از طریق آی‌پی‌ها امکان ردیابی هست.
- در صفحه ۳۹۴ در مورد اشاره به خدمات و بخش‌های عمومی کتاب‌خانه‌ها به بخش گردش مواد اشاره شده است و گفته شده که اصطلاحی که برای این خدمات رایج‌تر است «خدمات دسترسی» است، در صورتی که آنچه رایج است و به‌ویژه در ایران به این شکل است «خدمات امانت» است.
- در صفحه ۴۶۳ اشاره به نشریه هفت‌نامه ناشران شده است و گفته شده که هنوز هم مهم‌ترین نشریه در جهان کتاب‌داری است که در این مورد حکمی قطعی صادر شده است، در صورتی که این نکته به نظر درست نیست و اگر هم این نشریه جزو نشریات مهم باشد، مهم‌ترین نیست.
- در صفحه ۴۷۵ به اشتباه یا به علت اشتباه تایپی آمده است که انجمن کتاب‌درای آمریکا در سال ۱۹۱۶ میلادی تأسیس شد که باتوجه به زیرنویس، انجمن دانشکده‌های (مدارس) کتاب‌داری آمریکا باید باشد. انجمن کتاب‌داری در سال ۱۸۷۶ میلادی در شهر فیلادلفیا تأسیس شد (شعبانی ۱۳۹۴: ۲۴۳).
- در زمینه نوآوری و روزآمدی علمی متن کتاب در مجموع و همان‌طور که در بخش‌های دیگر نیز بدان ممکن است اشاره شده باشد، به علت این که مطالب کتاب مربوط به سال ۱۹۹۸ میلادی است و باتوجه به سرعت گسترش و رشد حوزه علم اطلاعات، بسیاری از موارد شاید برای امروز ما دیگر نو و بدیع نباشد و بسیاری از

- آمار و اطلاعات مطرح شده بسیار متفاوت شده‌اند، اما به‌طور کلی و در قیاس با دیگر منابع می‌توان به مواردی (درزمینه نوآوری) در این زمینه اشاره کرد:
- در فصل اول به جایگاه کتاب‌خانه‌ها در زیرساخت اطلاعاتی یک کشور اشاره شده است که نکته مهم و قابل توجهی است و اشاره به این اهمیت و جایگاه در بسیاری از متون دیده نمی‌شود. هم‌چنین، به این نکته توجه شده است که جایگاه علم اطلاعات بسیار فراتر از کتاب‌خانه‌هاست و متخصصان این علم باید جایگاه خود را در تمامی چرخه و زیرساخت اطلاعاتی جامعه پیدا کنند. هم‌چنین، در ابتدای فصل دوم نیز تأکید بر این نکته است که علم اطلاع‌رسانی و رای کتاب‌خانه‌هاست و کتاب‌داران و متخصصان اطلاعات باید به شیوه‌ای متفاوت بنگرند (رابین ۱۳۸۳: ۲۶-۲۷).
 - به برخی فناوری‌های مورد استفاده در کتاب‌خانه‌ها اشاره شده که بسته به زمان تدوین کتاب نوآورانه بوده‌اند، ولی در حال حاضر جنبه نوآورانه ندارد.
 - درزمینه روزآمدی علمی هم باید به این مهم اشاره داشت که اصل کتاب مورد نقد و بررسی تاکنون در چهار ویرایش منتشر شده است. ویرایش اول در سال ۱۹۹۸، ویرایش دوم در سال ۲۰۰۴، ویرایش سوم در سال ۲۰۱۰، و ویرایش چهارم در سال ۲۰۱۶ میلادی است. ظاهراً ترجمه کتاب مربوط به ویرایش اول است (چاپ ۱۳۸۳ ش). به‌هرحال، در چاپ دوم که مربوط به سال ۱۳۸۷ شمسی است قاعدتاً امکان استفاده از ویرایش دوم کتاب بوده است که ظاهراً چنین نشده است؛ چراکه برخی اطلاعات مطرح در این کتاب، با این‌که تأکید کتاب کاملاً بر وقایع در امریکاست، باز هم برای ما قدیمی است، مثلاً:
 - منابع مورد استفاده برای نمودارهای ۱-۱ و ۱-۲ مربوط به سال ۱۹۹۵ میلادی، یعنی بیست سال پیش است. حتی در سال نشر کتاب در ایران نیز باتوجه به رشد سریع علم و صنعت اطلاعات و اطلاع‌رسانی مطالب قدیمی هستند.
 - در صفحه ۱۲ در مورد تلفن‌ها و اهمیت آن‌ها صحبت شده است، ولی به تلفن هم‌راه که یکی از اصلی‌ترین موارد ارتباطی و زیرساختی است، اشاره‌ای نشده است.
 - در صفحات ۸ تا ۲۰ آماری از استفاده از انواع محمول‌های اطلاعاتی آمده است (بیش‌تر اطلاعات مربوط به سال ۱۹۹۵ میلادی است) که باتوجه به تغییرات سریع در انواع رسانه‌ها و محمول‌ها این آمار تا به امروز تغییرات بسیاری کرده‌اند. بهتر بود در چاپ دوم این موارد اصلاح می‌شد. در مجموع، این اثر دارای داده‌های آماری زیادی

است که باتوجه به گذشت زمان دیگر دارای ارزش استنادی نیستند، اما ارزش تاریخی خود را دارند.

۶.۴ سازواری محتوای اثر

کتاب از آثار و منابع فراوان و معتبر در زمان خود بهره برده است، بنابراین با مبانی مطرح و موردقبول در این حوزه سازواری دارد، اصول علمی و مدیریت کتابخانه‌ها، اشاره به قوانین کتابداری، و زیرساخت‌ها و خط‌مشی‌ها همه متناسب هستند، اما مواردی نیز وجود دارد که قابل توجه است:

- مهم‌ترین مورد، همان‌طور که بارها اشاره شد، این است که مباحث مطرح شده در کتاب بیش‌تر جنبه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی را در کشور امریکا مورد توجه قرار داده است. این نکات در بسیاری از موارد مفید و درس‌آموز است، ولی در مواردی هم برای مخاطبان کتاب در دیگر کشورها می‌تواند کاربردی نباشد.
- با این‌که تلاش بر این بوده است که اهمیت و نقش فناوری‌های نوین در کتابخانه‌ها شرح داده شود، اما متأسفانه به‌علت کهنگی مطالب (باتوجه به حال حاضر) بسیاری از موارد و موضوعات موردانتظار در کتاب نیامده‌اند.
- در مورد سانسور منابع و اطلاعات مطالب جالب‌توجهی در کتاب مطرح شده است، ولی آن هم خیلی امریکایی است و در آن کتابخانه‌های امریکا تشویق شده‌اند که هیچ‌گونه سانسوری برای هیچ‌قشری نداشته باشند، که خیلی مناسب فرهنگ ما نیست.
- در زمینه سازواری محتوا با ارزش‌های دینی هم باید گفت که باتوجه به محتوای علم یا اثر و زمینه موضوعی آن کلیت متن و اجزای آن خیلی با مباحث دینی ارتباطی ندارد و مشکلی هم دیده نمی‌شود و فقط دو نکته قابل اهمیت در این موضوع عبارت‌اند از:
- در صفحات ۱۴۲ و ۱۴۳ مطالبی در مورد محتواها و آثار مستهجن و جنسی بیان شده است که در کل منافاتی با ارزش‌های اسلامی و دینی ما ندارد.
- در صفحات ۲۱۲ تا ۲۱۶ در زمینه آزادی دسترسی به انواع منابع برای همگان (حتی کودکان) از قول انجمن کتابداری امریکا تأکید دارد و بیان می‌کند که فقط والدین حق ممانعت فرزندان را در دسترسی به منابع نامناسب (مانند منابع

جنسی و خشونت‌آمیز) دارند و کتاب‌خانه‌ها نباید این ممانعت را ایجاد کنند. هم‌چنین، در صفحات ۲۱۷ و ۲۱۸ به نقل از انجمن کتاب‌داری امریکا سانسور یا تهیه‌نکردن منابع مربوط به هم‌جنس‌گرایی را مقبول ندانسته است که با آموزه‌های دینی ما سازگاری ندارد.

۷.۴ وضعیت اصطلاحات تخصصی اثر

در ترجمه کتاب سعی شده است تا حد زیادی از معادل‌های مناسبی در مورد اصطلاحات تخصصی استفاده شود؛ در این میان، برخی موارد اصلاحی و پیش‌نهادی هم قابل طرح است، مانند:

- در بسیاری از متون اطلاع‌رسانی معادل «Uncertainty»، «عدم قطعیت» آمده، ولی در این متن «شبهه» آمده است (رابین ۱۳۸۳: ۳۴).
- در صفحه ۳۸ معادل «قاعده ارزش روبه‌رویی»، «قاعده ارزش رودرویی» باشد.
- در صفحه ۵۲ برای معادل «thinking machine»، به جای «ماشین تفکر»، «ماشین فکرکننده» یا «ماشین متفکر» مناسب‌تر است.
- در صفحات ۵۵ و ۵۷ اصطلاح «cognitive authority» «اقتدار شناختی» معنا شده است که معادل «اعتبار شناختی» یا «قدرت شناختی» بهتر است.
- در صفحه ۵۷ معادل «product» واژه «محصول» باشد بهتر از «تولید» است.
- در صفحه ۸۴ برای معادل «reassembled» «بازآرایی» یا «بازهم‌گذاردن» مناسب‌تر است.
- در صفحه ۱۰۳ برای معادل «network liasions» «سرپرست شبکه» یا «متصدی شبکه» بهتر از «رابط شبکه» است.
- در صفحه ۱۸۸ معادل زیرنویس ۲ «patron-initiated service systems» بهتر است «نظام‌های خدماتی مشتری‌گرا» باشد.
- در صفحه ۱۱۹ برای معادل «ergonomics» «کارپژوهی» مناسب‌تر است.
- در صفحه ۱۲۰ برای معادل «fragmentation» «ازهم‌گسیختگی» از «قطعه‌قطعه‌شدن» بهتر است.
- در صفحه ۱۲۷ معادل «computer crimes» «جرایم رایانه‌ای» مناسب‌تر است.

- در صفحه ۱۲۸ معادل مرسوم «entrepreneurship» «کارآفرینی» است، ولی مناسب با متن «صاحبان کار و مشاغل» بهتر است تا «سرمایه‌داری»؛ چراکه در سطر بعدی دوباره «capitalism» «سرمایه‌داری» ترجمه شده است.
- در صفحه ۱۳۲ برای معادل «stadalone» بهتر است «مستقل عمل‌کننده» باشد تا «تک‌سکو» که معنای خاصی نمی‌دهد.
- در صفحه ۱۳۳ معادل «cellular phone» بهتر است «تلفن‌های سلولی»، «سلفون»، یا «تلفن‌های همراه» باشد تا «تلفن‌های یاخته‌ای».
- در صفحه ۱۳۵ معادل «cost consciousness» بهتر است «هوشمندی خرج‌کردها یا هوشمندی در هزینه‌کردها» باشد تا «هوشیاری هزینه‌ها».
- در صفحه ۱۴۲ معادل «propaganda» بهتر است «تبلیغات عقیدتی» یا «تبلیغات سوددار» باشد تا «پیام‌های توخالی».
- در صفحه ۱۷۲ معادل «upload» «بارگذاری» مرسوم‌تر از «فروخوانی» است.
- در صفحه ۲۲۸ معادل «intellectual technologies» در مورد کتاب‌خانه‌ها و نظام‌های بازایی اطلاعات و دانش «فناوری‌های هوشمند» از «فناوری‌های فکری» کاربرد بیش‌تری دارد و مناسب‌تر است.
- در صفحه ۲۵۲ معادل «backlogs» «پس‌افت» آمده است که خیلی مناسب کتاب علمی نیست و حتی برای عموم هم آشنا نیست. معادل «انباشته‌شده» مناسب‌تر است.
- در صفحه ۲۸۷ برای معادل «secular» واژه «دنیوی» آمده است که باتوجه‌به سایر منابع خیلی مناسب به‌نظر نمی‌رسد و معادل «غیرمذهبی» یا همان «سکولار» مناسب‌تر است.
- در صفحه ۳۴۱ برای معادل «the public good» واژه «منفعت عمومی» از «خیر عامه» جافتاده‌تر است.
- در صفحه ۳۴۲ معادل «selfless» «فداکارانه» جالب‌تر از «فارغ از خود» است.
- در صفحه ۳۵۵ معادل «affirmative action» که البته به‌اشتباه «affirmative action» نوشته شده است، سیاست جبران بی‌عدالتی‌های گذشته نسبت به اقلیت‌ها (به‌ویژه سیاه‌پوستان) آن هم در امریکاست نه فعالیت‌های تبعیض‌آمیز.
- در صفحه ۳۵۶ سطر ۲ به عبارت «کوکائین فری بیسینگ» اشاره شده است که معادل «خالص‌سازی کوکائین» است و بهتر است از همین معادل استفاده شود.

- در صفحه ۳۸۵ برای معادل «spamming» با توجه به متن کتاب واژه «هرزه‌نگاری» مناسب‌تر است نه «خودتوزیعی».
- در صفحه ۴۱۴ معادل «latch-key children» «کودکان کلید قفل خانه» آمده است که خیلی نامفهوم و نامناسب است و معادل «کودکان کلیددار خانه» به معنای این‌که کودک پس از آمدن از مدرسه باید در خانه را باز کند و تنها باشد، مناسب است.
- در صفحه ۴۳۲ معادل زیرنویس ۲ «شورای منابع کتاب‌خانه‌ای» است.
- در صفحه ۴۴۶ معادل «second circuit court» «دادگاه سیار دوم» آمده که بسیار غریب و نامناسب است و معادل «دادگاه تجدیدنظر» مناسب است.

۵. نقدهای چاپ‌شده بر کتاب اصلی

هر چهار ویرایش کتاب *مبانی علوم کتاب‌داری و اطلاع‌رسانی* چاپ‌شده در انجمن کتاب‌داری آمریکا را افراد مختلف نقد کرده‌اند و نقدها نیز در مجلات معتبر چاپ شده‌اند. در نقد و معرفی ویرایش اول کتاب که هولمز عضو هیئت‌علمی مطالعات اطلاعات و رسانه دانشگاه اونتاریو در سال ۱۹۹۹ میلادی چاپ کرده است، ضمن معرفی کتاب و نویسنده آن به بررسی اجمالی فصل‌های کتاب پرداخته شده است و فهرست منابع خواندنی انتهای کتاب را بسیار ارزش‌مند توصیف کرده است. او این کتاب را یک منبع درسی کامل می‌داند. البته هولمز پیش‌گفتار رئیس دانشکده را غیرضروری می‌داند و نمایه کتاب را ناقص خوانده است و همچنین، گفته است که کتاب در تشخیص دو شکل قانون بردفورد دچار اشکال است (Holmes 1999: 838).

نقد و معرفی ویرایش دوم کتاب را مک نایت در سال ۲۰۰۵ میلادی چاپ کرده است. او کتاب حاضر را یک کتاب درسی برای مقدمات علوم کتاب‌داری می‌داند، اما محتوای آن را برای دوره‌های تحصیلات تکمیلی این رشته کامل نمی‌داند و می‌گوید بسیاری از برنامه‌های درسی این دوره را پوشش نمی‌دهد (Mcknight 2005: 405).

رابرتسون نقد و معرفی ویرایش سوم کتاب را در سال ۲۰۱۱ میلادی منتشر کرده است. رابرتسون کتاب یادشده را به‌عنوان یک کتاب معتبر، به‌روز، جامع، و مناسب برای تدریس توصیه می‌کند و از نویسنده آن تمجید کرده است. سپس، به معرفی فصول کتاب می‌پردازد و گفته است که کتاب هم به‌طور کامل و هم به‌صورت بخش‌بخش قابل مطالعه و تدریس است و از شماره‌گذاری و تیربندی آن ابراز رضایت کرده است (Robertson 2011: 174-175).

آخرین نقد بر آخرین ویرایش کتاب (ویرایش چهارم در سال ۲۰۱۶ میلادی) را نیز کلیفتون در سال ۲۰۱۷ میلادی چاپ کرده است. او نیز کتاب را بسیار جامع دانسته و به توصیف فصول آن پرداخته است (Clifton 2017: 153-154).

۶. نتیجه‌گیری و پیشنهادها

برخی از کتاب‌ها و منابع درسی که برای دروس مقدماتی رشته‌های مختلف تألیف و ترجمه می‌شوند، گاهی می‌توانند نقش بسیار تعیین‌کننده‌ای را برای دانشجویان و علاقه‌مندان به آن حوزه داشته باشند. از یک‌سو، می‌توانند با حرکت در سیری منطقی و جذاب به ارائه‌ی جوانب مختلف یک علم یا رشته بپردازند و سبب جذب مخاطب و افزایش انگیزه‌ی او برای ادامه شوند و از سوی دیگر، با کاستی در ارائه‌ی مطالب، پراکندگی موضوع، اغلاط زیاد، ارائه‌ی مطالب غیرعلمی و غیرمستند، و جذابیت دیداری پایین عامل دوری و حتی جدایی مخاطب از حوزه‌ی علمی مربوطه شوند. بنابراین نقد و بررسی کتاب‌های این‌چنینی و استفاده از این‌گونه نقدها برای انتخاب منابع درست برای ارائه به مخاطبان ضروری به نظر می‌رسد. کتاب مبانی علوم کتاب‌داری و اطلاع‌رسانی که در مقاله حاضر نقد و بررسی شد نیز از این دست منابع به‌شمار می‌آید. این کتاب ترجمه است و اصل کتاب در امریکا چاپ شده است، بنابراین بسیاری از آمار و ارقام و اطلاعات و قوانین مطرح‌شده در آن برای مخاطبان امریکایی مناسب است. این موضوع از دو زاویه قابل توجه است: از یک‌سو، داشتن اطلاعات از وضعیت علوم کتاب‌داری و اطلاع‌رسانی در یک کشور پیش‌رو و پیشرفته در این حوزه جالب توجه است و اهمیت دارد و از سوی دیگر، قرارداد این کتاب به‌عنوان یک منبع درسی برای دیگر کشورها می‌تواند اندکی نامتناسب باشد.

کتاب موردبررسی دارای نقاط قوت فراوانی است که مهم‌ترین آن سطح بالای علمی نویسنده کتاب و هم‌چنین، محتوای کتاب است. استفاده از منابع علمی فراوان و معتبر و ارائه‌ی آمارها و قوانین و نمونه‌های بسیار در برقراری ارتباط مخاطب با مفهوم کلی کتاب نقش مهمی دارند که این کتاب در این موضوع موفق بوده است. از دیگر نقاط مثبت کتاب شروع کتاب و بخش اول آن است که به اهمیت کتاب‌خانه‌ها در زیرساخت اطلاعاتی یک کشور اشاره دارد. شروع کتاب با اشاره به اهمیت یک موضوع یا رشته سبب تهییج و علاقه‌مندی مخاطب به ادامه کار خواهد شد. در مجموع، ترجمه کتاب ترجمه روان و خوبی است و به‌غیر از مواردی چند که در مقاله آمده است، مشکل دیگری ندارد. از دیگر نقاط

قوت کتاب داشتن بخش خواندنی‌های بیش‌تر در انتهای بخش دهم است که مؤلف آن‌ها را محرک تفکر دربارهٔ مسائل عمدهٔ مطرح‌شده در کتاب می‌داند.

درخصوص برخی کاستی‌های کتاب باید گفت که بسیاری از دانشجویان تازه‌وارد به حوزهٔ علم اطلاعات و دانش‌شناسی دچار نوعی سردرگمی، کم‌اطلاعی، و تا حدودی ناراحتی برای ادامهٔ تحصیل در این رشته هستند. بنابراین، دروس مقدماتی مانند درس مبانی یا مقدمه بر علم اطلاعات و دانش‌شناسی می‌تواند بر تصمیم‌گیری این افراد تأثیر بسیاری داشته باشد و در همین راستا، منابع و کتاب‌های مورد استفاده برای ارائه در این درس نیز بسیار مهم هستند. مناسب است کتاب معرفی‌شده برای این درس از لحاظ بصری و محتوایی جذاب باشد، ترتیب و تسلسل مطالب مشخص باشد، زبان کتاب روان و رسا باشد، و خواندن آن سبب سردرگمی مخاطب نشود. کتاب مورد بررسی از نظر جذابیت بصری ضعیف است، طرح جلد آن جذاب نیست، در متن از تصاویر استفاده نشده است، تیربندی‌های متن کتاب در ترجمه بسیار متفاوت و ضعیف است، و با توجه به حجم زیاد کتاب خیلی اوقات خواننده در تسلسل مطالب دچار اشکال می‌شود. نداشتن فهرست تفصیلی و نمایهٔ موضوعی نیز برای چنین کتاب پر حجم و پرمطابی نیز یک نقص بزرگ است. اغلاط املائی و چاپی نیز به نسبت یک کتاب علمی بسیار زیاد است.

از مهم‌ترین اشکالات کتاب حاضر قدیمی بودن مطالب و اطلاعات آن است. مناسب بود مترجم هم‌زمان با ارائهٔ ویرایش‌های جدید کتاب نسبت به ویرایش ترجمه و چاپ مجدد آن اقدام می‌کرد.

به‌طور کلی، در زمینهٔ محتوا هم می‌توان گفت جای برخی مسائل مهم و وظایف کاری در کتاب‌خانه و مراکز اطلاع‌رسانی در کتاب خالی است. بخشی از عملکردهای اساسی این رشته باید در کتاب‌های مبانی معرفی شود، مانند خدمات گردش منابع اطلاعاتی، مرجع، سازمان‌دهی و اشاعهٔ اطلاعات، که فقط یک فصل به سازمان‌دهی اختصاص داده شده است و سایر موارد خیلی جدی دیده نشده‌اند.

به‌منظور بهبود محتوای ظاهری و علمی کتاب حاضر برخی پیشنهادهای و توصیه‌ها مناسب به نظر می‌رسد که عبارت‌اند از:

۱. ویرایش ترجمهٔ کتاب مطابق با آخرین ویرایش منتشر شده (۲۰۱۶ م) به‌روزرسانی محتوا شود؛

۲. ویرایش فنی و ادبی کل کتاب؛

۳. ایجاد نمایه موضوعی و فهرست تفصیلی؛
 ۴. یک‌دست‌سازی شماره‌گذاری و تیتربندی کتاب؛
 ۵. داشتن طرح جلدی جذاب و مرتبط؛
 ۶. اختصاص فصلی به معرفی و آشنایی مخاطبان با وظایف کاری و عملی در کتاب‌خانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی.
- هم‌چنین، توصیه می‌شود که در تدریس برای دروس مبانی علم اطلاعات منابع دیگری که متناسب با وضعیت داخلی و بومی این رشته در کشور باشند نیز معرفی و استفاده شوند.

پی‌نوشت

۱. برگرفته از وب‌سایت انجمن کتاب‌داری امریکا:

<<https://www.alastore.ala.org/content/richard-e-rubin>>.

کتاب‌نامه

- ابرامی، هوشنگ (۱۳۷۹)، *شناختی از دانش‌شناسی: علوم کتاب‌داری و دانش‌شناسی*، تهران: کتابدار.
- دیویس، چارلز و دبورا شاو (۱۳۹۳)، *مقدمه‌ای بر علم اطلاعات و فناوری*، ترجمه علیرضا رستمی گومه، تهران: چاپار.
- رابین، ریچارد ای. (۱۳۸۳)، *مبانی علوم کتاب‌داری و اطلاع‌رسانی*، مشهد: انتشارات کتاب‌خانه رایانه‌ای.
- ریاحی‌نیا، نصرت (۱۳۸۹)، *آشنایی با کتاب‌خانه و اصول کتاب‌داری*، تهران: کتابدار.
- شعبانی، احمد و زهره میرحسینی (۱۳۹۴)، *مقدمه‌ای بر علم اطلاعات و دانش‌شناسی*، تهران: سمت.
- محسنی، حمید (۱۳۸۲)، *مجموعه‌سازی و خدمات تحویل مدرک*، تهران: کتابدار.
- مزیانی، علی (۱۳۸۳)، *کتاب‌خانه و کتاب‌داری*، تهران: سمت.

Clifton, Jennifer (2017), "Foundations of Library and Information Science (4th edition)", *Journal of Access Services*, vol. 14 (3).

Holmes, Boyd P. (1999), "Foundations of Library and information Science", *Journal of the American Society for Information Sciences*, vol. 50 (9).

Mcknight, Michelynn (2005), "Foundations of Library and information Science (2th edition)", *Journal of Medical Library Association*, vol. 93 (3).

Robertson, Lois (2011), "Foundations of Library and Information Science (3th edition)", *The Australian Library Journal*, vol. 60 (2).